

"רגע של אמת":

למרות הפער בין הקולנוע למציאות, בין מורים הוליוודיים למורים בכיתות אמיתיות, מורים בכיתות אמיתיות עשויים ללמוד משהו חשוב ממורים הוליוודיים: ליצור "רגע של אמת" שאחריו השיעורים נראים אחרת

נועם פיינהולץ

בסרטי בית ספר אמריקניים אי אפשר לפספס את הרגע הזה: אחרי מאבק מתמשך בין המורה החדש לתלמידים הוותיקים, אחרי שהמורה הבין שכל מה שלמד במכללה להכשרת מורים לא רלוונטי, זה קורה. מוזיקה מרגשת, תקריב על פניו של המורה, תנועת מצלמה אפקית חוצה את הכיתה משמאל לימין, מבט מלא משמעות של התלמיד "המופרע"... הנה זה בא... ונוצר החיבור הראשוני בין המורה לכיתה: "רגע של אמת". מכאן הכול משתנה. הרגעים האלה, שימו לב, אינם קשורים לתכנים של תכנית הלימודים - לגורמים למלחמת העולם או לפתרון משוואה במתמטיקה; הם קשורים לחיבור האנושי, הבלתי אמצעי, בין מורה אמיץ וחכם ובין תלמידים שמחפשים את דרכם בעולם חסר המשמעות והתובעני של מערכת החינוך.

סידני פואטייה חותך סלט בכיתה ומספר לתלמידים על מערכות היחסים שלו בסרט **לאדוני באהבה**; מישל פייפר מלמדת קראטה ב**סיכון מחושב**; קווין קליין מעניק לתלמיד הפרוע את ספר הלימוד הישן שלו ב**מועדון הקוסר**; מיסטר מיאגי מראה לדניאל סאן שגם מריחת וקס על המכונית של המורה יכולה להפוך לכלי יעיל לחיים בקראטה קיד - כולם יוצרים "רגע של אמת" שממנו מתחיל סיפור חינוכי חדש. בקולנוע זה קל: הבמאי אומר אקשן, השחקן מדקלם משפטים חזקים שכתב לו התסריטאי והתלמידים, שאף פעם לא נראים כמו תלמידים בבית ספר ישראלי, עוברים שינוי דרמטי ברגע - "רגע של אמת".

אז איך עושים את המעבר מהמסך הנוצץ לשגרת הכיתה השוחקת? איך יוצרים "רגע של אמת" בכיתה של ארבעים תלמידים שיושבים מולנו עייפים ונרגנים אחרי שיעור התעמלות או קטטה בהפסקה? ובכן, למרות הנטייה לומר על סרטי בית ספר משפטים כמו "זה הוליוודי וקישטי, ועם כל הכבוד אני לא בדיוק נראית כמו מישל פייפר...", אנחנו, המורים, יכולים לשאוב השראה ורעיונות ממורים קולנועיים וללמוד מהם משהו. ממילא אנחנו מרגישים קצת כמו שחקנים כאשר אנו ניצבים לפני כיתות של ארבעים תלמידים, או מדוע שלא נלמד, למשל, טריק פדגוגי אחד או יותר מרובין ויליאמס ב**לבת שבי** אחריו? מדוע שלא נלמד מתסריטאי

הוליווד ובמאיה איך להעביר רעיונות לתלמידינו הצעירים? "כל העולם במה", כתב ויליאם שקספיר; אולי כל העולם מסך? במונולוג מפורסם במחזה **כטוב בעיניכם** מתאר שקספיר את הילד הבכין עם ילקוט על גבו: "זוהל כחילוון בלא חמדה אל בית הספר". תפקידנו לשנות את המצב. עלינו להכניס שמחת חיים לכיתות ולהפוך את התהליך החינוכי לחוויה. בעולם של אס-אס-אס, איי-סי-קיו, אתרי אינטרנט שוקקים ועשרות ערוצי טלוויזיה האתגר שלנו - לרתק כיתה בשיעור - הופך קשה יותר ויותר; "רגע של אמת" שבו אנו נוגעים בתלמידים הופך נדיר יותר ויותר. אך למרות ובגלל זאת, אפשר גם בעידן של מסכים נוצצים שמקיפים את הילדים כמעט בכל רגע, להיות "מורה מהסרטים". איך יוצרים "רגע של אמת"? הנה מודרך מקוצר למעברים אפשריים מהמסך לכיתה.

כל מורה הוא מומחה לקראטה

המפגש הראשון בין לואן ג'ונסון (מישל פייפר) לכיתתה החדשה בסרט **סיכון מחושב** (1995) נגמר בטריקת דלת. לואן יוצאת מהכיתה מובסת. צחוקים ומחזאות כפיים נשמעים מעבר לדלת. לואן המנוצחת עומדת במרכז המסדרון ואוחזת בראשה בייאוש. קאט.

שיעור הספרות הופך לאט-לאט לדינמיקה קבוצתית ומחבר את הקבוצות האתניות השונות זו לזו ולמורה. מלבד הדרמטיות ההוליוודית וההפיאנד המתבקש מסתתר כאן סיפור אמיתי על גישה חינוכית שבתי ספר אחרים באזור אימצו מאוחר יותר ואשר סיפקה מענה חינוכי הולם לתלמידים "בלתי מתחנכים"

למפגש השני נערכת לואן לגמרי אחרת: היא לובשת ג'קט עור אופנתי, מחכה לתלמידים בכיתה זמן רב לפני הצלצול וחושפת חזות אסרטיבית. "אני אשת מרינס! מי כאן יודע קראטה?" - זה המשפט שכתוב על הלוח למול עיניהם המשתאות של התלמידים. מרגע זה חוקי המשחק משתנים. הבחירה בקראטה ובמרינס אינה מקרית: לואן מתחברת לעולם התוכן האלים של התלמידים במובן של "כוח מרבר לכוח", אך בוחרת בשני תחומים - מרינס וקראטה - שמשלבים כוח עם גבולות. כשאחד התלמידים מפפק ב יכולותיה ומנסה להתקף אותה, לואן מגיבה במדויק ונותנת גיבוי מלא למשפט שכתוב על הלוח. היא מנצלת את הרושם שנוצר, פוסעת בביטחון בחלל הכיתה ומצהירה שמבחינתה התלמידים פתחו דף חדש עם עבר נקי; לכולם יש ציון A; אבל האחריות לשמור עליו היא שלהם. מפגש עם כיתה

מה מסך לכיתה

הסדרה יש לה מה לומר. מורה שלישית סיפרה שהיא מגישה לתלמידים מתכונים ומצליחה לגרות את דמיונם ותיאבונם. מורה אחרת חובבת מוזיקה ישראלית ומביאה לשיעורי ספרות שירים של קרן פלס ומירי מסיקה. שימוש בעולמות תוכן הקשורים לעולמם של המורה והתלמידים יוצר לעתים "רגעי אמת" חד-פעמיים שסוללים את הדרך לאמון הדדי.

ביוגרפיה ככלי חינוכי

אם אתם סורקים כרגע במהירות את עולמות התוכן המלאים את חייכם (בישול, ספורט, אופנה, קולנוע, מוזיקה, מכונות, פוליטיקה, בעלי חיים) ולא מוצאים חיבור אפקטיבי לתלמידים שלכם, יש עוד כיוון אחד ששווה לברוק: החיים עצמם. כל מורה שסיפרה לתלמידה על הילדות שלה או שיתפה את תלמידה בסיפור כלשהו על הילדים שלה ודאי זוכרת את הקשב הדרוך שנוצר פתאום בחדר. עיניים נפקחו, אוזניים הזדקרו, פיות אחרים נפערו. ייתכן שתאמרו: "זה פפאראצי פדגוגי". אולי. אך סיפור אישי עשוי ליצור "רגע של אמת".

בספרו המורה מתאר פרנק מק'קורט את שלושים שנות עבודתו בבתי ספר ציבוריים ברחבי ניו יורק. מק'קורט מבין מהר מאוד שכל מה

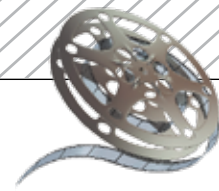

איור: אופיר שרר

בעידן מחושב שבו כל ילד יכול ללמוד על כל נושא באמצעות גלישה מיומנת באינטרנט למורה יש יתרון אחד מובהק: המחשב המתוחכם ביותר לא יוכל לספר לילדים על ילדותו כמחשב צעיר. אבל כל מורה היה פעם ילד ונער ויש לו דברים חשובים ומעניינים לספר

שלמד באוניברסיטה בשיעורי החינוך והפדגוגיה לא יעזור לו בשדה הקרב האמיתי של הכיתה, ולכן הוא פונה אל "נשק יום הדין": סיפורים אישיים על ילדותו, על קשריו האישיים, על עבודתו בנמל, על תסכוליו כמורה... והילדים נשבים בקסם. המורים בחדר המורים ממחרים להזהיר את המורה הצעיר: "אל תספר להם שום דבר על עצמך, חבוב. הם ילדים, לכל הרוחות. אתה המורה. יש לך זכות לפרטיות" (עמ' 29), אך מק'קורט אינו עומד בפיתוי. הביוגרפיה שלו וחומר הלימוד חוברים למקשה סיפורית אחת. גם מרק'ת'קרי (סידני פואטייה), גיבור הסרט **לאדוני באהבה** (1967), מבין שהחיים חזקים מתכנית הלימודים. רגע לפני סוף התיכון הוא מלמד את תלמידיו לחתוך סלט, אך הם מתעניינים יותר בת'קרי עצמו וחוקרים אותו שוב ושוב על חייו הפרטיים.

שהחל בתבוסה מרה הופך למפגש מנצח. מוזיקת היפהופ מלהיבה נשמעת ברקע. קלזו אפ על חיוך של אחת התלמידות הקשוחות. קאט. לא מזמן הרציתי לפני קבוצה של מורות מירושלים ושאלתי אותן "מי כאן יודעת קראטה?" שתיקה. "זה בסדר", אמרתי, "גם אם אני הייתי נכנס לכיתה ומנסה ללמד את הילדים קראטה, זה היה מסתיים באשפוז באיכילוב. אך זו לא סיבה להתייאש". אפשר להאשים את הקולנוע בהצגת תמונת עולם מעוותת שכל מורה בה הוא סופר-מן או סופר-וומן. אך גם בלי להתמחות באומנויות לחימה שונות, חשוב לזכור שלכל מורה יש את ה"קראטה" שלה. אחת המורות באותו מפגש סיפרה שבכל יום ראשון היא מדברת עם הבנים בכיתה על תוצאות משחקי הכדורגל של השבת האחרונה. מורה אחרת סיפרה שהיא "פריקית של 'הישרדות'", ולכן כשהבנות בכיתה רבות על גיבורי

"על מה תרצו לדבר היום?" שואל ת'קרי כפתיחה לאחד משיעוריו. זו שאלה חריגה בבתי ספר שמערכי שיעור מתפקדים בהם כציווי קטגורי ו"להספיק את החומר" הוא מטרה מקודשת. ת'קרי מבין שחשיפת הביוגרפיה שלו יכולה לשמש כלי עזר לאותם ילדים צעירים להבנות את הביוגרפיה האישית שלהם.

השיחה מתגלגלת לנושא נישואים, ות'קרי נגרר לסיפורים על עברו. הוא מנסה להסביר לילדים מדוע לא התחתן עד היום: "הייתי עני מאוד ומשהו בי שאף לרכוש השכלה ולכן השקעתי רק בזה את כל מרצי. התחלתי מאוחר בעניין הזה אז עוד לא פגשתי את הבחורה הנכונה". אחד התלמידים שואל בהתלהבות היכן עבר בצעירותו. תלמיד אחר שואל היכן למד לדבר כל כך טוב. השיחה ממשיכה ומכאן הכול נראה אחרת: הנערות מביטות בת'קרי מסוקרנות ומאהבות, הנערות מביטות בו בהערצה ובדריכות. יש כאן אולי מודל לחיקוי: מורה המעביר בדרך אישית ואינטימית ידע, ערכים ותפסות עולם.

בעידן ממוחשב שבו כל ילד יכול ללמוד על כל נושא באמצעות גלישה מיימנת באינטרנט למורה יש יתרון אחד מובהק: המחשב המתוחכם ביותר לא יוכל לספר לילדים על ילדותו כמחשב צעיר. אבל כל מורה היה פעם ילד ונער ויש לו דברים חשובים ומעניינים לספר.

כשני עולמות נפגשים

אחרי שחשפנו לפני התלמידים את הסיפור האישי שלנו, אנחנו יכולים לעשות עוד מאמץ להתחבר לעולמם הפנימי. מורים הוליוודיים עושים זאת היטב: מישל פייפר מתחברת לעולם התוכן של התלמידים דרך הקראטה ומוזיקת הראפ; אנטוניו בנדרס מחבר בין מוזיקת היפ הופ לריקודים סלונים בסרט רוקדים; מתי'ו פרי מלחין את שיעורי האזרחות שלו בסרט סיפורו של רון קלארק; רובין ויליאמס, כוכב ללכת שבי אחריו, מראה לתלמידיו איך שירה יכולה לעזור להם להשיג את הבחורה הנכונה.

אחת הדוגמאות הקולנועיות החזקות ביותר לחיבור בין מורה לעולמם הפנימי של ילדים מופיעה בסרט יומני החופש (2007) בכיכובה של הילרי סוונק. סוונק מגלמת בסרט את דמותה האמיתית של אריין גרוול, מורה צעירה שחוללה שינוי בתיכון קליפורני באמצע שנות התשעים. גרוול לימדה את כיתה ה' בלתי מתחנכים – כיתה של נערי כנופיות מקבוצות אתניות שונות. כל שבוע נורה תלמיד ממכונית נוסעת. גרוול מחליטה להכיר את התלמידים טוב יותר ולאפשר להם לבטא את עצמם דרך כתיבת יומן אישי. ההסכם פשוט: התלמידים מתחייבים לכתוב בכל יום (גם אם מדובר בשורה אחת בלבד) מה שעובר עליהם. גרוול מצדה מתחייבת שלא לקרוא מילה אלא אם כן התלמידים מבקשים ממנה לעשות זאת. שיעור הספרות הופך לאט-לאט לדינמיקה קבוצתית ומחבר את הקבוצות האתניות השונות זו לזו ולמורה. מלבד הדרמטיות ההוליוודית וההפייאנר המתבקש מסתתר כאן סיפור אמיתי על גישה חינוכית שבתי ספר אחרים באזור אימצו מאוחר יותר ואשר סיפקה מענה חינוכי הולם לתלמידים "בלתי מתחנכים".

הטכניקה מעניינת, אך הרעיון שעומד ביסודה חזק יותר: מלבד לימודי המתמטיקה, הדקדוק והגיאוגרפיה בית ספר הוא מפגש מעצב בין בני אדם המאפשר קשר אנושי חיוני ללמידה אמיתית.

התלמידים כשפני ניסוי

"חוויה היא הדרך הטובה ביותר ללמידה", יאמר כל מורה וכל הוגה דעות חינוכי. גם בלי להיתלות באילנות גבוהים דוגמת פיאז'ה ודיואי כל הורה מכיר את ה"ניסויים" הקטנים שמבצע הילד הך בדרכו להבנת העולם, וכל מורה מכיר את רגעי הקסם שבהם תוכנה שהופנמה – ולא שינון – מחוללת שינוי.

סרטי המורים ההוליוודיים עמוסים ניסיונות חינוכיים. זה מצטלם טוב, זה מרגש, זה מחבר את הצופים לחוויה של התלמידים. כחתימה אל אותו "רגע של אמת" בכיתה, הניסוי הוא כלי יעיל ומסעיר. בשונה ממרבית הניסויים הקולנועיים שמוטב לתייך במגרת "אל תנסו את זה בבית", התרגיל שאתאר כאן דווקא עומד לדעתי במבחן המציאות וגם בלי להיות הילרי סוונק, יש סיכוי לא רע שתלמידים ירוויחו שיעור בלתי נשכח.

רגע לפני חלוקת היוםנים האישיים מגלה אריין גרוול, גיבורת הסרט יומני החופש, שהקטוב בין בני כיתה עצום וטעון. באחד הבקרים מטיח אחד התלמידים את האמת הקשה בפרצופה: "את לא יודעת איך אנחנו חיים. את לא מכירה את הכאב שלנו, את מה שאנחנו צריכים לעשות כדי לשרוד. איך את משפיעה בכלל על החיים שלנו עם כללי הדקדוק שלך?" וגרוול מחליטה לעשות הכול כדי להשפיע על החיים שלהם. למחרת בבוקר היא מצמידה את שולחנות הכיתה לחלונות ומותחת על הרצפה סרט הדבקה שחוצה את הכיתה. התלמידים ניצבים באופן טבעי משני צדי הקו, איש-איש על פי שיוכו האתני והכנופיה שהוא חבר בה. "החוקים פשוטים", מסבירה גרוול לתלמידים: "אני אציג בפניכם רצף של שאלות ובכל פעם שהתשובה שלכם היא חיובית תתקרבו לקו ואחר כך תחזרו לחלון". הניסוי מתחיל.

"לכמה מכם יש את האלבום החדש של סנופי-דודו?" – הכיתה כולה עומדת על הקו.

"כמה כאן ראו את הסרט החברה מהשבועה? – התלמידים חוזרים אל הקו מחויכים.

"כמה מכם מתגוררים בשיכונים? כמה מכם מכירים חבר או קרוב משפחה שהיה או נמצא כעת במוסד לעבריינים צעירים? כמה מכם היו בעצמם במוסד לעבריינים צעירים?" – המספרים הולכים ומשתנים, אך מספר גרוול של תלמידים ניצב שוב ושוב במרכז הכיתה.

"כמה מכם מכירים חבר כנופיה? תעמדו על הקו אם איברתם חבר בגלל ריב כנופיות. תישארו על הקו אם איברתם יותר מחבר אחד... יותר משלושה חברים... ארבעה חברים ומעלה". כמחצית מן התלמידים הצעירים, בני 15 בסך הכול, ניצבים כעת על הקו המפריד עם עיניים דומעות. היספנים, שחורים, אסיאתים – כולם ניצבים במרכז הכיתה וסופרים חברים שהלכו לעולמם בגלל מלחמות בין כנופיות.

"אני רוצה שנכבד את זכרם כעת", מבקשת המורה. "במקום שבו אתם עומדים עכשיו אמרו את שמותיהם בקול". התלמידים ממלמלים את שמות חבריהם שמתו. המצלמה עוברת על פניהם. אריין גרוול, בגילומה המרגש של הילרי סוונק, מוחה דמעה. פייד. קאט.

לשמחתנו מעט מאוד תלמידים בישראל יכולים להזהדות עם השאלות הנוקבות הללו על מותם של חברי כנופיה קרובים. אך הכיוון ברור: הצבעה ברגליים חודרת עמוק יותר לראש. לכל כיתה בישראל יש את מערך השאלות שיעצימו את הרגע החינוכי הזה. לכל מורה יש את האג'נדה שלו ואת המסר שהוא מנסה להעביר. סרט הדבקה ושאלות עשויים לעשות עבודה חינוכית חזקה.

ביוגרפיה אישית וחתימה לאותנטיות במפגש עם התלמיד, חיבור של תכנית הלימודים לעולמות תוכן שונים ומגוונים, ניסיון מתמיד ליצור חוויה בכיתה – כל אלו עובדים טוב בקולנוע ובמציאות. סרטי המורים הקלאסיים שהזכרתי יוצרים "רגעים של אמת"; מורה טוב יוכל ליצור אותם בכיתה. תנאי העבודה של מורים בישראל קשים, אך בכל זאת הם קמים בכל בוקר ונכנסים לכיתות; הם חוזרים ל"סרט" שלהם שוב ושוב. הם באמת מורים מהסרטים. הם באמת משפיעים ומשנים. מוזיקת רקע. פייד. קאט. □

נועם פייננהלץ מנחה את הסדנה "לאדוני באהבה: להיות מורה מהסרטים" במסגרת "צוות אופקים" וחוקר את הקשר בין קולנוע לחינוך באוניברסיטה העברית